חיי שרה ב

א. אין פסוק ויתן לי את מערת המכפלה וגו' [1] שטעלט זיך רש"י אויף „המכפלה" און איז מפרש: „בית ועלי' על גביו" [2]. בהשקפה ראשונה איז דער פשט פון זיין פירוש, אז די מערה ווערט אנגערופן „מכפלה" מחמת דעם וואס זי איז אַ טאָפעלטע: זי באַשטייט פון צוויי מערות אַיינע אויף דער צווייטער.

לויט דעם איז אַבער ניט מובן:

א) דער תואר „מערת המכפלה" באַציכנט נאָר אַז דאָס איז אַ צווייענדיקע מערה; ס'איז אַבער פונעם תואר ניטאָ קיין הוכחה אַז אָט־די צוויי מערות זיינען אַיינע אויף דער צווייטער. מ'קען דאָך פונקט אַזוי איינטיישן אַז זיי זיינען „זה לפנים מזה" [3]. פון וואַנען נעמט רש"י צו זאָגן, אַז „המכפלה" מיינט „בית ועלי' על גביו"?

ב) דער לשון „מכפלה" פאַסט צו זאָגן אויף אַיין זאַך וואָס אַנטהאַלט אין זיך אַ טאָפלדיקייט, אַבער ניט אויף צוויי באַזונדערע זאַכן וואָס האָבן ניט קיין גמיינזאַמקייט. לויט דעם איז דאָך לכאורה מער סברא צו זאָגן, אַז די צוויי מערות זיינען „זה לפנים מזה", ווייל דוקא אויף דעם אופן איז פאַראַן אַן אינהייט־לעכע שייכות צווישן בידע מערות [ווי־באַלד אַיינע איז אָפהענגיק פון דער צווייטער — מען קען ניט אַריינגיין אין דער מערה הפנימית סיידן דורך דער מערה החיצונית], און דערפאַר איז מובן וואָס די צוויי מערות ווערן אַנגערופן מיט דעם פאַראַייניקטן נאָמען „מערת המכפלה" — איז טאָפלטע מערה. משא"כ לויטן פירוש אַז די צוויי מערות זיינען אַיינע אויף דער צווייטער, האָבן זיי צווישן זיך ניט קיין שייכות וואָס זאָל זיי מאַכן ווי אין אַיינהייט (וואָרום וויבאַלד אַז אַ מערה איז אין דער ערד, דאַרף דאָך במילא די אויבערשטע מערה ניט אָנקומען צו דער אונטערשטע און זי קען זיך האַלטן אויך ווען ס'איז ניטאָ אַ מערה אונטער איר — ואדרבה, זי איז דאָמאָלס שטאַרקער, ניט האָבענדיק אַ חלל אונטער זיך) [4]. טאָ ווי אַזוי לערנט רש"י אַז מיט „מכפלה" ווערט געמיינט — „בית ועלי' על גביו"?

ג) „בית" און „מערה" זיינען ניט בלויז צוויי פאַרשיידענע באַגריפן, נאָר אויך — קעגנזייטיקע: בית מיינט אַ הויז וואָס

1) פרשתנו כג, ט.

2) כבמס' עירובין (נג, א).

3) כפירוש — ואדרבה הראשון — שבעירובין שם. וכפירוש הראב"ע כאן. וכ"ה בזח"א קכט, א.

ואף שבגמרא שם מקשה על פי' זה „אלא למ"ד שני בתים זה לפנים מזה מאי מכפלה" — כי עפ"י דרך לימוד הגמרא, כפולה הוא דוקא „בשתי תקרות" (רש"י שם ד"ה בית). אבל בדרך הפשט, אין כל רמז בתיבת המכפלה שההכפלה הוא בתקרות דוקא*. ולהעיר שברד"ק כאן כותב „וי"א מערה לפנים מערה" — אף שבגמרא שם שולל דיעה זו בפירוש תיבת מכפלה, ופשטות לשונו „וי"א" משמע שכוונתו לפי' חז"ל.

*) בש"ח כאן מבאר דמכיון דכתיב מערת (המכפלה) בתי"ו הסמיכות — פירושו מערה של ענין (בנין, או זוגות) שהוא כפול. ועפי"ז מושלל הפי' מערה לפנים ממערה (דאז הול"ל מערה כפולה) — אבל עפ"י זה הוי לי' לרש"י לכתוב פירושו על „מערת המכפלה".

4) ויש לומר, שמטעם זה מפרש הראב"ע (שהוא מפשטני המקרא) כאן, רק כפירוש זה.

איז געבויט אויף דער ערד און מערה איז אַ הייל אין דער ערד. האָט דאָך רש"י, אויסטייטשנדיק די טאָפלדיקייט פון די מערות, געדאַרפט זאָגן "מערה ועלי' על גבי' " און ניט "בית ועלי' על גביו" [5]?

ב. ווייטער איז רש"י ממשיך אין זיין פירוש אויף "המכפלה": "דבר אחר שכפולה בזוגות" [6] — אַז ס'איז דאָ נאָך אַ פשט אויף דעם וואָס די מערה ווערט אָנגערופן "מכפלה", ווייל זי איז געווען געטאָפלט מיט עטליכע זוגות, ווי רש"י זאָגט פריער — אויף "בקרית ארבע" [7] — אַז דאָרט זיינען נקבר געווארן פיר זוגות: אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה.

איז אויך אין דעם ניט מובן: די ווערטער "מערת המכפלה" פון אונזער פסוק זיינען דאָך [ניט אַ נאָמען מיט וועלכן דער פסוק רופט אָן די מערה, אַזוי ווי ביי "ותמת שרה בקרית ארבע" וואו דער פסוק באַצייכנט די שטאָט מיטן נאָמען "קרית ארבע", און בפסוק קען זיך אויך על שם העתיד [8], נאָר ס'איז] דער לשון וואָס אברהם האָט געניצט אין זיינע רייד צו די בני חת; זיי זאָלן בעטן ביי עפרון'ען אַז ער זאָל אים געבן די מערת המכפלה — און זיי, די בני חת און עפרון, האָבן דאָך זיכער ניט געוואוסט אַז אין דער מערה וועלן שפעטער ליגן פיר זוגות

[ומסתבר [8] אַז זיי האָבן אפילו ניט

5) ואף שכ"ה לשון הגמרא שם — הרי דרכו של רש"י, גם כשמעתיק מדרשי חז"ל, לשנות את הלשון באופן שיהי' הפירוש מובן גם לבן חמש למקרא. (ולהעיר מ(ראב"ע ו)רד"ק כאן שמשנה מ"בית" ל"מערה").

6) פרשתנו כג, ב. (מעירובין שם).

7) ראה רש"י בראשית ב, יד: וכתב המקרא ע"ש העתיד. ולפני זה בפרש"י (ב, ג).

8) וכמפורש בזח"א (קכז, ב), אבל גם בדרך הפשט פשוט הוא וכבפנים.

געוואוסט אַז אדם וחוה ליגן אין איר — ווייל וועז עפרון וואָלט דערפון געוואוסט, וואָלט ער ניט מסכים געווען צו פאַרקויפן די שדה פאַר בלויז פיר הונדערט שקלים — די ווערט פון די פעלד גופא [9], וואָרום ער וואָלט דאָך זיכער זיך געקענט פאַרשטעלן ווי געוואָלדיק טייער די מערה איז ביי אברהם'ען, און דאָס אויסנוצן אויף צו אויפהויבן איר פרייז פיל העכער; און אַוודאי וואָלט ער ניט אַנגענאָמען פריער אַוועקצושענקען די מערה אינגאַנצן אומזיסט.

ובפרט אַז בא אַלע פעלקער האָט אדם הראשון געהאַט אַ חשיבות, ווי מיר גע־פינען אַז ער האָט מורא געהאַט אַז "לאחר מותי יקחו אותי ואת עצמותי ויעשו להם דמות ע"ג" [10]

טאָ וואָס פאַר אַ סימן האָט אברהם געגעבן צו די בני חת און עפרון'ען זאָגנדיק אַז מען זאָל אים געבן אָט־די מערה וועלכע איז "כפולה בזוגות"?

זיינען מפרשים [11] מבאר אַז דאָס וואָס די מערה האָט געהייסן דאָן מיטן נאָמען "המכפלה — שכפולה בזוגות" איז עס מצד דעם ווייל אין איר איז געווען אָרט פאַר פיר זוגות.

איז עס אָבער נאָך אַלץ ניט מובן:

דער גודל השטח פון דער מערה ווערט דאָך באַצייכנט דורך דעם אַלגעמיינעם מספר פון מענטשן וועלכע קענען ליגן אין איר, האָט מען דאָך לפי"ז געדאַרפט אָנרופן די מערה מיט אָזאַ נאָמען וואָס זאָל באַדייטן אַז זי קען אַרייַנעמען אין זיך אָט מענטשן. פאַרוואָס האָט מען זי גערופן "המכפלה", וואָס דאָס באַצייכנט נאָר געטאָפלטקייט. ואפילו אַז מ'זאָל זאָגן

9) ראה רמב"ן כאן, עפרון בדמי השדה מכר לו הכל על דעתו שאין שם קבר.

10) פדר"א ספ"כ. ולהעיר ג"כ מע"ז (ח, א): אדה"ר .. עשאן כו' והם קבעום כו'.

11) ראה גו"א כאן.

אז די דאפעלקייט דארף זיך אין אן ענין כפול (פון דעם נ פון ווארט „מכפלה" [12]) — זוגות — איז דאס פיר מענטשן ניט אכט. ועוד — וואס איז נוגע בעניינו אז זיי זיינען זוגות [13]? בנוגע די כמות פון שטח איז דאך ניט וויכטיק צי די אכט מענטשן זיינען פיר זוגות אדער אכט באזונדערע יחידים.

ג. אויסער די קושיות אף אן ארט דא בנוגע יעדן פון רש"י'ס צוויי פירושים (און נוסף צו דער שוועריקייט: פארוואס דארף רש"י בכלל אנקומען צו צוויי פירושים), איז פאראן א קשיא מלהלן [14]:

מיט עטלעכע פסוקים ווייטער זאגט דער פסוק: „שדה עפרון אשר במכפלה" [15] — איז דאך דערפון קלאר, אז דער גאנצער שטח וואו די שדה האט זיך גע־פונען האט געהייסן „מכפלה" [16]; דארף דאך לכאורה אויסקומען, אז דער פי' פון „מערת המכפלה" וואס אין אונזער פסוק איז אויך איינפן זעלבן אופן — די מערה וואס געפינט זיך אין „מכ־פלה" [16]. מאיזה טעם זאל דא רש"י טייטשן, אז די מערה גופא איז געווען א כפולה?

און כאטש אז פון דעם פסוק „שדה עפרון אשר במכפלה" איז נאך ניטא קיין סתירה צו פירש"י — ווייל מען קען לערנען אז דאס גופא וואס דער גאנצער שטח ארום דער מערה וועלט געהופן „מכפלה", איז עס טאקע על שם דער מערה כפולה וואס געפינט זיך דארט — איז אבער דערביי ניט מובן:

א) ווי דער רמב"ן פרעגט, אז (עפ"י דרך הפשט) „אין צורך לבקש טעם לשם המקומות". וואס אזוי איז אויך רש"י'ס דרך, ווי ס'איז מוכרח פון רש"י'ס ניט מפרש זיין [17]: מען זעט בכמה וכמה מקומות, אז רש"י טייטשט ניט אויס דעם טעם הלמאי אן ארט אדער א מענטש וכיו"ב ווערט געהופן מיט א באשטימטן נאמען, אע"פ וואס אויך ע"ד הפשט קען מען זאגן א טעם [18].

נאכמער: אפילו אויך דאמאלס ווען רש"י אליין זאגט א טעם איפן נאמען — זאגט ער אים אויף דעם פסוק וואו ס'איז נוגע צום פשט הכתוב און ניט בא די פריערדיקע פסוקים וואו דער נא־מען ווערט דערמאנט, ווי מיר געפינען עס באם נאמען „אברם" [19].

ב) פון דעם לשון „מערת שדה המכ־פלה" [20] (און אזוי אויך „במערה אשר בשדה המכפלה" [21]) איז לכאורה קענטיק, אז דאס וואס דער שטח האט געהייסן „מכפלה" איז עס ניט מצד די מערה וואס אין אים, נאר מחמת אן אנדער טעם: וואלרום אויב די מערה כפולה וואלט געווען די גאנצע סיבה צום אנ־ריפן אויך די פעלד „שדה המכפלה" — וואלט דאן ניט געפאסט צו זאגן דעם לשון „מערת שדה המכפלה", וואו דער תואר „מכפלה" באלאנגט איבערהויפט נאר צום „שדה" (ועאכו"כ וואלט ניט

12) ראה רש"י וירא (כב, ו) פי' הראשון.

13) וראה בחדא"ג (עירובין שם) שו' קברים הם „לו' המוטלין על האדם לקוברו שהכהן מטמא להן", הרי ד' מהם אינם זוגות.

14) ראה זח"א (קכח, ב) ובהגהות משל"ה שם.

15) כג, יז.

16) רשב"ם, רמב"ן, רד"ק וספורנו כאן.

17) שכו"כ ענינים — ובפרט כללים בפרש"י — יש ללמוד מ„שתיקת" רש"י בפירושו (ממה שאינו מפרש כתוב או תיבה), כי פשיטא שאין דרכו בפירושו עה"ת לסמוך על מפרשים אחרים — ובמקום שסומך, הרי כותב זה בפירוש וכמו „כתרגומו פירושו" (בראשית ד, ז).

18) וכמו „עדן" (בראשית ב, ח). ועוד — ולהעיר ג"כ מ„יפת אלקים ליפת" (נח ט, כז).

19) פרש"י לך יז, ה.

20) פרשתנו כג, יט. ויחי נ, יג.

21) ויחי מט, ל.

מתאים געווען דער לשון: „במערה אשר בשדה המכפלה").

ד. איז דער ביאור אין דעם:

פון דעם לשון הפסוק „מערת המכפלה אשר לו אשר בקצה שדהו" — וואו דער פסוק שטעלט דעם וואָרט „המכפלה" גלייך נאָכן וואָרט מערת, נאָך אידער ער דערמאָנט וויטער די שדה — איז משמע אַז „המכפלה" באַציט זיך אויס־דריקלעך צו דער מערה. דעריבער וויל רש"י ניט לערנען אַז דער תואר „המכפלה" פון אונזער פסוק איז עס דער נאָמען פון דעם שטח אַזוי ווי באַם וואָרט „המכפלה" פון די וויטערדיקע פסוקים.

היות אָבער אַז פון די וויטערדיקע פסוקים איז פאָרט מוכח, אַז אויך דער גאַנצער שטח אַרום האָט געהייסן „מכפלה" און אַז אָט־דער נאָמען פונעם שטח איז ניט געקומען דירעקט מצד דער מערה (כנ"ל סעיף ג), לערנט דעריבער רש"י „בית ועלי' על גביו" — דאָס מיינט אַז בסמיכות, לעבן דער מערה איז געווען אַ בית כפול, אַ צוויי שטאָקיקע הויז[22].

און לויט דעם פירוש ווערן פאַרשטאַנדיק אַלע שינויי הלשונות פון די פסוקים: ס'איז רעכט דער לשון „מערת שדה המכפלה" וואָס לאָזט אונז הערן אַז דער נאָמען „מכפלה" פון דער שדה איז ניט געווען צוליב דער מערה — ווייל די מערה איז טאַקע ניט גע־ווען קיין כפולה, און געטראַגן אויף זיך דעם נאָמען „מכפלה" האָט נאָר די שדה ציליב דעם בית כפול ווָאס איז דאָרט געשטאַנען; און ס'שטימט אויך דער לשון „מערת המכפלה אשר בקצה שדהו" פון וועלכן ס'איז מוכח אַז „המכפלה" איז זיך מתייחס צו דער מערה — ווייל אָט־דער בית כפול האָט זיך געפונען בסמיכות צו דער מערה, און צוליב דעם האָט די מערה באַקומען אָט־דעם נאָמען בעיקר.

ה. נאָך אַ הסבר אויף דעם וואָס רש"י לערנט אַז לעבן דער מערה איז געווען אַ בית כפול און ניט אַז די מערה גופא איז געווען אַ כפולה:

וועז מ'זאָל לערנען אַז די מערה גופא איז געווען אַ כפולה, ד.ה. אַז אין איר זיינען געווען צוויי מערות, מוז מען דאָן זאָגן אַז די צוויי מערות זיינען געווען זה לפנים מזה — ניט אין אַן אופן פון איינע אויף דער צווייטער, כנ"ל סעיף א'.

אָבער אויך דעם אופן פון „זה לפנים מזה" איז שווער אײַנצולערנען אין פסוק: אין פסוק שטייט דאָך אַז די מערה האָט זיך געפונען „בקצה שדהו", ביים ברעג פון פעלד, און אויב די צוויי מערות זיינען געווען זה לפנים מזה — איינע נאָך דער אַנדערער — קענען זיי דאָך ניט זיין ביידע ביים ברעג פעלד, נאָר איינע ביים ברעג און די צווייטע טיפער אין פעלד.

ואפילו אם תמצי לומר (א) אַז די צוויי מערות זיינען בידע געשטאַנען ביים זייט פון שדה, און דער פירוש פון „בקצה" איז (ניט ביים ברעג, ווינקל,

---

22) אבל לא בית לפנים מבית, כי
א) מכיון ש„המכפלה" מורה לענין אחד (כנ"ל סעיף א') מסתבר יותר שהשייכות של ב' הבתים הוא בעצם מציאותם, שקיום העלי' הוא ע"י הבית (משא"כ השייכות שבזה לפנים מזה הוא רק בענין הכניסה). ובזה יומתק מה שרש"י מוסיף (אחרי שמפרש בית ועלי') „על גביו" — דלכאורה מיותר — בכדי להדגיש שכל קיום העלי' הוא על גבי הבית דוקא.
ב) ברובם ככולם של הבתים ישנם כמה חדרים — (וראה מקץ מג, כד־ל) — ואין כ"כ חידוש בבית לפנים מבית לקרות „מכפלה" בגלל הבית. משא"כ בית ועלי'.
ג) בדירה לפנים מדירה אין חידוש כ"כ (וסימן), כי אפשרי גם באהל (שכו"כ דרו אז באוהלים), משא"כ זה ע"ג זה.

נאר) ביים זייט: אדער (ב) אז אויך די מערה וועלכע איז געווען טיפער אין פעלד קען אנגערופן וועלן "בקצה שדהו" מצד דעם וואס זי איז בסמיכות צום ברעג פעלד —

ווי באלד אבער אז אברהם מיט זיין זאגן "אשר בקצה שדהו" איז געווען אויסן, כמובן, צו מקטין זיין דעם וועלט פון דער מערה[23], איז שווער צו זאגן אז באותה שעה זאל ער זי אנרופן "המכפלה" און מיינען דערמיט צווי מערות זה לפנים מזה, וואס אונטער־שטרייכט איר גודל השטח.

און דעריבער לערנט רש"י "בית ועלי" על גביו", אז דאס וואס די מערה האט געהייסן "מערת המכפלה", איז עס מצד דעם וואס זי האט זיך געפונען לעבן א בית כפול, כנ"ל.

ו. מיט דעם פירוש באנוגט זיך אבער רש"י ניט און ברענגט נאך א פירוש, ווייל לויטן פירוש פון "בית ועלי" על גביו" איז ניט מובן: צוליב וואס האט אברהם געדארפט געבן צוויי סימנים אויף דער מערה: אז זי געפינט זיך לעבן דעם בית כפול און אויך אז זי איז בקצה שדהו? דערפאר דארף רש"י אנקומען צום צווייטן פירוש "כפולה בזוגות", וואס דאס מיינט אז די מערה איז געווען כפולה [ניט מיט א באשטימט מספר פון זוגות קברים (ווייל דאס איז ניט מוכח פון ווארט "המכפלה" — ראה לעיל סוס"ב), נאר] דער־מיט גופא וואס אירע קברים זיינען — יעדער פון זיי — "זוגות", געטאפלטע, צווייענדיקע קברים פאר א מענטשן מיט זיין בן־זוג — איש ואשתו[24].

23) ראה רמב"ן וספורנו כאן.

24) ראה רש"י ד"ה שכפולה (עירובין שם).

און עפי"ז איז מובן וואס אברהם האט געדארפט צוגעבן דעם ווארט "המכפ־לה" — ווייל דורך דער הוספה האט ער אויפגעקלערט דעם טעם פארוואס ער וויל דוקא די מערה: די בני חת האבן דאך אים געזאגט "במבחר קבריני קבור את מתך גו'", איז וואס פארלאנגט ער פון זיי אז זיי זאלן פאר אים בעטן דוקא עפרון'ס מערה? דערפאר האט ער מוסיף געווען "המכפלה", וואס דער־מיט האט ער געמאכט קלאר דעם טעם פארוואס ער וויל ניט אננעמען דעם אנבאט פון די בני חת "במבחר קבריני קבור את מתך" (נעמען פון זיי איין ארט צו מקבר זיין שרה'ן)[25], נאר ער וויל מקבר זיין שרה'ן אין עפרון'ס מערה — ווייל אין איר איז יעדער קבר א דאפעלטער ארט, אויך פאר איר בן־זוג (אברהם).

דאס איז אבער ניט מספיק (און דער־פאר שטייט אויך ניט מערת הכפל וכיו"ב), ווייל די בני חת האבן גע־קענט לייכט אפפרעגן דאס דורך פאר־לייגן אז זיי וועלן אים געבן אן ארט א כפול — פאר צווי קברים. האט אב־רהם געזאגט מכפלה — שכפולה בזוגות — אז ער וויל ניט אז דער קבר לזוג זאל זיין צווישן פרעמדע, נאר אין אן ארט וואס כפול בזוגות, עס זאל זיין בית קברות למשפחתו[26].

לויט דעם פירוש אבער איז א סתירה בסגנון המשך דברי אברהם: ער הייבט אן, ובנוסח דבקשה: וישתחו לעם הא־רץ גו' וידבר גו' אם יש את נפשכם גו' (און וואס בעט ער) לקבור את מתי (לי יחיד) מלפני (א צער גדול, בעט ער וואס פריער מבטל זיין עם, און

25) ראה רד"ק כג, ו.

26) ובא בהמשך לפרש"י לעיל (כג, ד) לבית הקברות.

דערפאַר) זיתן לי גו' המכפלה (ניט וויניקער ווי אַבט קברים!).

ועוד ועיקר: פי' הפשוט פון מכפלה (דער מ"ם מיט אָ פּתח) — איז מלשון מכפיל (מאַכיל וכו') — מאַכט[27] דאָ־פּעלדיק (מאַכט עסן וכו'), קיין שייכות ניט לכאורה מיט "כפולה בזוגות".

דערפאַר איז דער פי' הראשון, העיקרי: בית ועלי' על גביו — דער בית האַלט אויף די עלי' וכנ"ל.

און די דערמאַנטע שוועריקייט פון פירוש "בית ועלי' על גביו" איז ניט אַזוי שטאַרק — וואָרום מען געפינט אין נאַך ערטער אַז מען גיט אויף אָ זאַך צווי' סימנים.

ז. אין פירוש רש"י איז דאָך פאַראַן אויך "ייחה של תורה"[28].

עס שטייט אין זהר[29] אַז "המכפלה" — ה' מכפלה — מיינט די צוויי הזי"ן וואָס אין שם הוי'. און דערמיט איז דער צמח צדק מבאר[30] דעם פירוש פון "בית ועלי' על גביו" אַז "בית" איז בחי' ה' תתאה, און עלי' — בחי' ה' עילאה.

וואָס איז די שייכות פון די צוויי הזי"ן פון שם הוי', וועלכע זיינען מרומז אין וואָרט "המכפלה", צום ענין פון מערת המכפלה כפשוטה? איז איינער פון די ביאורים אין דעם:

דער תכלית פון ירידת הנשמה למטה איז, אַז דורך איר עבודה דאָ למטה זאָל זי צוקומען צו תשובה: די נשמה ווי זי איז למעלה, אידער זי קומט אַראָפּ למטה, איז זי בבחינת צדיק, און דורך איר עבודה למטה, ווערט זי בבחי־נת בעל תשובה[31].

וויבאַלד אַז עבודת הנשמה למטה איז בכדי זי זאָל צוקומען צו תשובה, איז מובן אַז כל זמן די נשמה האָט נאָך ניט פאַרענדיקט איר עבודה בעלמא דין, איז זי נאָך ניט צוגעקומען צו־ שלימות התשובה. דוקא אין דעם זמן פון "ותמת שרה בקרית ארבע גו'"[32], ווען די נש־מה שיידט זיך פון גוף און זי פאַרענדיקט איר עבודה "בארץ כנען" (מלשון[33] מס־חר), אין עוה"ז דאָס לאַנד פון מסחר, וואו די נשמה "האַנדלט" איין די העכ־סטע עליות[34], ערשט דאָן קומט זי צו שלימות התשובה[35].

און דאָס איז די שייכות פון "מערת ה־מכפלה" כפשוטה, אין וועלכער די אבות ואמהות זיינען געקומען לאחרי גמר עבו־דתם, בשעת זיי זיינען צוגעקומען צו שלימות התשובה[36], צו די צוויי הזי"ן [ה' תתאה און ה' עילאה] וואָס זיינען מרומז אין מערת המכפלה — וויל כל־לות ענין התשובה באַשטייט פון צוויי

27) ראה פרש"י וירא (כב, ו) הנ"ל — פי' השני.

28) היום יום ע' כד.

29) פרשתנו קכט, א.

30) אוה"ת פרשתנו קיח, א. וראה גם שם קיד, ב.

31) לקו"ת בלק עג, א. (ושם שזהו "התירוץ האמיתי" למה ירידה הנשמה למ־טה).

32) ראה מהנ"ע פרשתנו קכב, ב: ותמת שרה זה הגוף בקרית ארבע אלו הארבע יסודות כו'.

33) תנחומא מסעי ט. ת"ב שם ז. במדב"ר פכ"ג יו"ד.

34) ראה תו"א ר"פ וישב. סה"מ אידיש ע' 91 ואילך ותמת שרה גו' בארץ כנען.

35) ראה לקו"ת שמע"צ (צב, ב) שמשה רבינו ע"ה זכה לבחי' תשובה קודם מותו דוקא.

36) וגם ה"תקומה" שהיתה בהשדה כשנכנסה לרשותו של אברהם (רש"י פרש־תנו כג, יז), הרי ע"י שהיתה תחלה ביד עפרון, נעשה בה יתרון יותר (אוה"ת פרשתנו קטו, ב) — דוגמת העלי' שבנשמה לאחרי במר העבודה בעוה"ז דוקא.

בחינות: תשובה תתאה — תשוב ה' תתאה, און תשובה עילאה — תשוב ה' עילאה[37].

ח. אעפ"י אז בכללות זיינען פאראן נאר צוויי בחי' תשובה: תשובה תתאה און תשובה עילאה — שטייט אבער אין לקו"ת[38] אז בפרטיות זיינען פאראן פיר בחינות אין תשובה. ווייל אין יעדער איי־נער פון די צוויי בחינות, תשובה תתאה און תשובה עילאה, איז פאראן צוויי או־פנים: העלאה אין המשכה[39]. אין תשובה תתאה איז פאראן ווי דער ה"א תתאה איז עולה צום וא"ו, און ווי דער וא"ו ווערט נמשך צום ה"א; און אזוי אויך אין תשובה עילאה זיינען דא צוויי או־פנים: ווי דער ה"א עילאה איז עולה צום יו"ד, און ווי דער יו"ד ווערט נמשך צום ה"א.

און דאס איז דער ביאור בפנימיות הענינים — פון רש"י'ס צוויי פירושים אין „המכפלה".

אין ערשטן פירוש זאגט רש"י די כל־לות פון די צוויי בחי' שבתשובה: בית — תשובה תתאה, און עלי' — תשובה עילאה. (און רש"י איז מוסיף „על גביו", אז די „עלי'" האלט זיך אויפן „בית" דוקא — ווייל דער סדר העבודה איז, אז צו ערשט מוז זיין תשובה תתאה און ערשט דאן קען מען קומען צו תשובה עילאה[40]. וגם כשהוא באופן דתשו"ע — צ"ל וחטאתי נגדי תמיד[41]).

און אין זיין צווייטן פירוש — „שכפו־לה בזוגות", וואס דאס מיינט געטאפלט אין דעם ענין הזוגות, איש ואשתו (כנ"ל סעיף ו') — איז ער מבאר די צוויי אופנים פון העלאה און המשכה וועלכע זיינען דא סיי אין „בית" (תשו"ת) סיי אין „עלי'" (תשו"ע). כידוע אז „אשה" וויזיט אויף עבודה באופן העלאה מלמטה למעלה, און „איש" — אויף המשכה מלמעלה למטה.

(משיחת ש"פ חיי שרה תשכ"ט)

---

37) אגה"ת פ"ד ואילך.

השייכות של „המכפלה" — ה' מכפלה" (גם (תשוב) ה' עילאה) ל„ותמת שרה ב־קרית ארבע גו' " בכאו"א (ראה מהג"ע שם, א־ב), גם באלו ששבים (גם סמוך למיתתם) רק בתשו"ת — מובן עפ"י המבואר ב־„ביאורים לאגה"ת" סעיף גב *, שגם תשו"ת, וגם כשהיא רק מצד יראת העונש, פני־מיותה ואמיתתה הוא „והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה" — בחי' תשו"ע. עיי"ש באריכות. ועיין אגה"ק ס"ה (קו, ב): והנה הגם כו'.

38) ס"פ בלק. וראה „ביאורים לאגה"ת" סי"ד **, שבכל בחינה שבתשובה, גם בבחינה הכי תחתונה, נכללים כל ד' הבחינות. עיי"ש.

39) ראה אוה"ת שם (קיח, ב) בפירוש „שכרו כפול ומכופל", שקאי על ב' הבחי־נות שבג"ע גע"ע וגעה"ת (ה' עילאה וה' תתאה), שבכל אחד מהם יש בחי' כפל — מלמטלמ"ע ומלמעלמ"ט.

ועפי"ז יש לבאר מ"ש באגה"ת פ"ס לענין תשובה „שבמקום הקשר הוא כפול ומכופל", כי כללות ענין התשובה הוא „כפול" — תשו"ת ותשו"ע, ובכ"א מהם ישנם ב' האופנים: העלאה והמשכה — מכופל.

---

*) נדפס באגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (ע' קפח־ט). המו"ל.

**) נדפס שם ע' פב. המו"ל.

40) אגה"ת ספ"ת. ותשו"ת מכינה ומבי־אה סו"ס לתשו"ע. וכפי' (בפנים) מכפלה — שמכפיל כו'. ועפמש"כ באגה"ק שם, גם ה' ראשונה „מכפילה" ה' אחרונה. וכמובא בכ"מ בענין מילוי ה' שבה' ראשונה (תו"א ריש פרשתנו, לקו"ת שמ"ע צב, סע"ג. אוה"ת פרשתנו קיח, א).

41) עיין אגה"ת ספ"א.